

Naisten kokemuksia asunnottomuuden vaikutuksista minäkuvaan

Krista Keski-Rauska

OPINNÄYTETYÖ
Helmikuu 2021

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomin tutkinto-ohjelma

KESKI-RAUSKA, KRISTA:

Naisten kokemuksia asunnottomuuden vaikutuksista minäkuvaan

Opinnäytetyö 35 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Helmikuu 2021

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia, millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuudesta ja kuinka kokemukset vaikuttavat naisten minäkuvaan. Tarkoituksena oli asunnottomuutta kokeneita naisia haastattelemalla tuoda näkyviin naisten omia, henkilökohtaisia kokemuksia.

Suomessa naisten osuus asunnottomista on kasvanut viime vuosina, joten naisten asunnottomuutta ja sen erityispiirteitä on hedelmällistä tutkia. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Tampereen A-killan Etna-työn kanssa, joka tarjoaa tukea ja apua tamperelaisille naisille erilaisissa elämää hankaloittavissa tilanteissa.

Työn aineisto kerättiin haastatteluilla, jotka sisälsivät avoimia kysymyksiä. Työhön haastateltiin neljää naista, joilla on henkilökohtaisia kokemuksia asunnottomuudesta. Haastateltavat naiset olivat joko Etna-työn asiakkaita tai puskaradion kautta haastatteluun suostuneita naisia. Haastattelut toteutettiin yksilohaastatteluina, joiden tukena käytettiin muistelumenetelmää. Aineiston analysointi toteutettiin laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysiä käyttäen.

Naisten kokemukset asunnottomuudesta käsittelivät neljää eri pääteemaa, jotka olivat mielenterveys ja päihteet, toimeentulo, sosiaalinen ympäristö sekä avun saaminen. Keskeisistä tuloksista voitiin todeta, että asunnottomuuden vaikutukset naisten minäkuvaan olivat hyvin yksilöllisiä. Haastatteluista kävi kuitenkin ilmi, että mitä vahvempi itseluottamus naisilla oli ennen asunnottomuutta ollut, sitä pienempiä vaikutukset minäkuvaan olivat olleet.

Asiasanat: asunnottomuus, minäkuva

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

KESKI-RAUSKA KRISTA

Women's Experiences of the Impact of Homelessness on Self-Image

Bachelor's thesis 35 pages, appendices 2 pages

February 2021

The aim was to study what kind of experiences women have had in relation to homelessness and how the experiences have affected the women's self-image. The purpose was to bring out the women's own personal experiences, by interviewing women who have experienced homelessness.

This thesis was carried out in co-operation with Etna-work, which offers support and help to women in Tampere who are in various difficult life situations. The material was collected through interviews that included open - ended questions. Four women with personal experiences of homelessness were interviewed for this thesis. The interview were conducted as individual interviews, in which, the method of remembrance was used.

Women's experiences of homelessness included mental health and intoxicants, livelihood, social environment and receiving assistance. Among the key results, it was found that the effects of homelessness on the women's self-image were very individual. However, the interviews revealed that, the stronger the self-confidence women had before the homelessness, the smaller the effects on their self-image had been.

Key words: homelessness, self-image.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	OPINNÄYTEYÖN TAUSTA	6
	2.1 Aikaisemmat tutkimukset	6
	2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys	6
3	MINÄKUVA	8
	3.1 Minäkuva ja minäkäsitys	8
	3.2 Minäkuvan ulottuvuudet	8
	3.3 Naisen minäkuva.....	9
4	ASUNNOTTOMUUS.....	11
	4.1 Asunnottomuuden määritelmä ja syyt	11
	4.2 Asunnottomuus Suomessa	12
	4.3 Naisten asunnottomuus	14
5	TUTKIMUSMENETELMÄ JA ANALYYSI.....	15
	5.1 Haastattelun toteutus	15
	5.2 Muistelutyö menetelmänä	16
	5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	16
	5.4 Aineiston analyysi	17
6	TUTKIMUSTULOKSET.....	18
	6.1 Millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuudesta?	18
	6.1.1 Mielenterveys & Päihteet.....	18
	6.1.2 Toimeentulo.....	19
	6.1.3 Sosiaalinen ympäristö	20
	6.1.4 Avun saaminen.....	20
	6.2 Naisten minäkuva ennen asunnottomuutta?	21
	6.3 Naisten minäkuva asunnottomuuden jälkeen?.....	22
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	24
8	POHDINTA	28
	LÄHTEET.....	31
9	LIITTEET	34
	Liite 1. Saatekirje	34
	Liite 2. Haastattelurunko	36

1 JOHDANTO

Vuoden 2019 loppupuolella Suomessa oli noin 4600 asunnotonta, jotka elivät yksin (ARA 2019). Asunnottomien määrä Suomessa on ollut laskussa viimeiset vuodet, mutta naisten osuus asunnottomista on kasvanut. Asunnottomuus naisten kohdalla on usein näkymätöntä ja se jääkin usein ikään kuin miesten asunnottomuuden katveeseen. Asunnottomuus näyttäytyy erilaisena miehen ja naisen näkökulmasta, ja opinnäytetyössäni lähestyn aihetta naisnäkökulmaa sivuten. Naisten asunnottomuutta on Suomessa tutkittu suhteellisen vähäisesti, mutta siihen on alettu kiinnittämään huomiota entistä enemmän.

Kodin menettäminen on suuri elämänmuutos ihmisen elämässä ja isot muutokset vaikuttavat yksilöllisesti ihmisen muuttuvaan minäkuvaan. Minäkuvalla tarkoitetaan käsitystä siitä, millaisena yksilö pitää itseään, eli sitä millainen minä olen. (Keltikangas -Järvinen 2017.) Minäkäsitys ei tarkoita todellista minää, vaan se tarkoittaa sitä tietoista kuvaa, joka yksilöllä on itsestään olemassa olevana, elävänä kokonaisuutena (Viljanen 2003).

Ajatus opinnäytetyön aiheesta lähti liikkeelle harjoittelujaksosta Tampereen Akillan etsivässä naistyössä (ETNA). Sain silloin ensimmäisen kosketuksen naisten kanssa tehtävään työhön. Harjoittelujakson aikana pääsin myös osallistumaan vuoden 2019 Asunnottomien yön tapahtumaan, jonka teemana oli "varjojen naiset". Tästä lähti oma kiinnostukseni asunnottomuuteen ja nimenomaan naisnäkökulmaan.

Opinnäytetyön päätarkoituksena oli tutkia, millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuudesta ja kuinka ne kokemukset vaikuttavat naisen minäkuvaan. Tavoitteena on tuoda esiin ja tehdä näkyväksi naisten omia kokemuksia siitä, kuinka asunnottomuus vaikuttaa minäkuvaan.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA

2.1 Aikaisemmat tutkimukset

Kun hahmottelin tämän opinnäytetyön aihetta, yritin etsiä, onko asunnottomuuden vaikutuksista naisten minäkuvaan tehty aikaisemmin opinnäytteitä. Täysin samanlaista aiheita käsitteleviä opinnäytteitä en löytänyt, mutta naisten asunnottomuudesta sekä naisten minäkuvasta erilaisissa yhteyksissä löytyy useita opinnäytteitä, Pro graduja ja väitöskirjoja.

Naisten asunnottomuudesta on tehty Suomessa tutkimuksia, mutta vähäisesti. Suomalaisia naisten asunnottomuutta käsitteleviä tutkimuksia, jotka itse koen tärkeimpinä nostaa esiin, on mm. Riitta Granfeltin (1998) väitöskirja ”Kertomuksia naisten kodittomuudesta” sekä Riikka Haahtelan (2015) väitöskirja ”Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä” joita on käyttänyt myös tässä opinnäytetyössä lähteinä. Uudempiakin tutkimuksia aiheesta löytyy, kuten Martta Viisasen (2019) Pro gradu -tutkielma ”Se on ihan kaikki kaikessa, että on koti. Nuorten naisten kokemuksia kodittomuudesta ja sen merkityksistä.”

Suomalaisia naisten minäkuvaa käsitteleviä tutkimuksia löytyy myös eri näkökulmista koostettuina. Eri ikäisten naisten minäkuvaa on tutkinut mm. Ilse Stjernberg (1987) teoksessaan ”Eri ikäisten naisten minäkuva ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä” sekä Kirsi Pohjola (1999) teoksessa ”Naisten salaiset maailmat”.

2.2 Tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata, millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuuteen liittyen ja kuinka nämä kokemukset ovat vaikuttaneet heidän minäkuvaansa. Onko asunnottomuudella ollut merkittäviä vaikutuksia naisten kokemuksiin itsestään? Onko asunnottomuuden kokemukset vaikuttaneet naisen minäkuvaan laisinkaan?

Opinnäytetyössä tarkoituksena on selvittää naisten omia, henkilökohtaisia kokemuksia. Kodin menettäminen on suuri elämänmuutos ihmisen elämässä ja isoilla muutoksilla on tapana vaikuttaa yksilöllisesti ihmisen muuttuvaan minäkuvaan.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda näkyväksi asunnottomuutta kokeneiden naisten omia kokemuksia asunnottomuuteen liittyen.

Työn tutkimustehtävä ja kysymys on ”Kuinka asunnottomuus vaikuttaa naisten minäkuvaan”.

Tutkimuksen tarkentavia kysymyksiä ovat:

- Millaisia kokemuksia naisella on asunnottomuudesta?
- Millaiseksi nainen kuvailee minäkuvaansa ennen asunnottomuutta?
- Millaiseksi nainen kuvailee minäkuvaansa asunnottomuuden aikana?

3 MINÄKUVA

3.1 Minäkuva ja minäkäsitys

Minäkuvalla ja minäkäsityksellä tarkoitetaan usein samaa asiaa, kuten myös tässä opinnäytetyössä. Tutkijat käyttävät erilaisia määritelmiä minästä, minäkuvasta ja minäkäsityksestä, jonka vuoksi minäkuvan ja minäkäsityksen määritelmät saattavat olla sekavia tai poiketa jonkin verran toisistaan.

Minäkuvalla tarkoitetaan ihmisen erilaisien ominaisuuksien, toimintojen ja päämäärien kokonaisuutta, joiden kautta yksilö kuvailee omaa itseään (Keltikangas-Järvinen 2017, 74). Minäkuva tarkoittaa siis yksilön käsitystä omasta itsestään, siitä kuka ja millainen minä olen. Yksilön minäkuva rakentuu minän ja sosiaalisen ympäristön välisessä yhteisvaikutuksessa (Stjernberg 1987, 11). Minäkuva ohjaa yksilön suhtautumista, käyttäytymistä sekä valintoja. Minäkuva mielletään usein pysyvänä ominaisuutena, mutta todellisuudessa minäkuva muokkautuu koko elämämme ajan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yksilön käsitteellistäessä itsensä suhteessa muihin. (Tieteen termipankki 2015). Hetkittäiset ja ohimenevät mielialanvaihtelut eivät kuitenkaan muuta minäkäsitystä.

Minäkuva eli minäkäsitys on siis käsitys, joka on yksilöllä itsestään, millaisena pitää itseään, minkälaisin määrein hän kuvailee itseään, tavoitteitaan ja arvomaailmaansa (Keltikangas-Järvinen 2017, 8). Ihmisellä on vahva tarve säilyttää minäkäsityksensä. Minäkäsitys ei tarkoita todellista minää, vaan oikeastaan tietoista kuvaa siitä, eli kokemusta itsestä olemassa olevana, aistivana ja elävänä kokonaisuutena. (Viljanen 2003, 22.)

3.2 Minäkuvan ulottuvuudet

Stjernberg (1987) on määritellyt yleisen minäkuvan koostuvan kolmesta eri osalueesta, jotka ovat sosiaalinen minäkuva, fyysinen minäkuva ja työminäkuva. Olennaista tässä mallissa on olettaa, että yleinen minäkuva ei riittävästi erottele aikuisia ihmisiä toisistaan. Yleinen minäkuva kuvaa yksilön kokonaisvaltaista näkemystä itsestään. Yleinen minäkuva on sitä parempi, mitä myönteisemmin yksilö suhtautuu omaan itseensä eli miten tyytyväinen hän on.

Sosiaalisella minäkuvalla tarkoitetaan yksilön käsitystä ja näkemystä hänestä sosiaalisissa yhteyksissä. Sosiaaliseseen minäkuvaan vaikuttaa merkittävästi se, miten rakastetuksi yksilö kokee itsensä läheistensä ja ystäviensä keskuudessa. Fyysinen minäkuva tarkoittaa sitä, kuinka fyysisesti viehättävänä yksilö näkee itsensä. Työminäkuva koostuu siitä, kuinka paljon yksilö arvostaa itseään työntekijänä ja millaisena työntekijänä hän itsensä kokee. (Stjernberg, 1987, 19–20.)

Aho (1996, 16) määrittelee minäkäsityksen jakautuvan kolmeen eri ulottuvuuteen: todelliseen, ihanne- ja normatiiviseen minäkäsitykseen. Todellisella minäkuvalla hän tarkoittaa sitä, millaisena yksilö pitää itseään. Ihanneminäkäsitys kuvaa sitä käsitystä, millainen yksilö haluaisi olla, ja normatiivisella minäkäsityksellä tarkoitetaan sitä, millaisena yksilön mielestä toiset ihmiset häntä pitävät ja mitä he häneltä odottavat.

Ahon (1996, 18–19) mukaan todellinen, ihanne- ja normatiivinen minäkuva voidaan jakaa vielä neljään eri osa-alueeseen, joita ovat: suoritusminäkuva, sosiaalinen minäkuva, emotionaalinen minäkuva ja fyysinen minäkuva. Suoritusminäkuva tarkoittaa yksilön kognitiivista käsitystä itsestään. Sosiaalinen minäkuva koostuu ihmisen käsityksestä itsestään sen mukaisesti, minkälainen asema tai rooli hänellä on sosiaalisissa yhteisöissä. Emotionaalisella minäkuvalla tarkoitetaan yksilön käsitystä olemuksestaan ja luonteestaan. Fyysinen minäkuva koostuu siitä, millainen käsitys yksilöllä on ulkonäöstään, terveydestään ja kehostaan.

3.3 Naisen minäkuva

Naisten ja miesten minäkäsitykset eroavat toisistaan. Keltikangas-Järvisen (2017, 47) mukaan naisten minäkuva on ”kollektiivisempi” kuin miesten ja ympärillä olevan maailman huomioon ottavampi, sekä naisen minäkuva on aina yhteydessä johonkin. Naisten minä on siis osa jotain kokonaisuutta, eli hän kuuluu johonkin. Ihmissuhteet ovat aina mukana naisen itsearviossa, ja nainen on koko ajan eri tavalla suhteessa toisiin ihmisiin. Naiset arvostavat

minäkuvassaan täysin erilaisia piirteitä, kuin miehet ja tämä on seurausta kasvatuksen ja kulttuurin myötä tulevista erilaisuuksista.

Keltikangas-Järvinen (2017, 47–48) ajattelee suurimman eron miesten ja naisten minäkuvauksissa olevan siinä, kuinka he vertaavat itseään toisiin ihmisiin, ja millainen suhde heidän ja muiden ihmisten välillä on. Kontaktit omaan sukupuoleen, luottamukselliset suhteet ja yhdessä oleminen on naisille tärkeämpää kuin esimerkiksi miehille ystävyyssuhteet toisten miesten kanssa.

4 ASUNNOTTOMUUS

4.1 Asunnottomuuden määritelmä ja syyt

Suomessa asunnottomaksi määritellään henkilö, jolla ei ole omaa asuntoa ja joka elää: ulkona, porrashuoneissa, ensisuojaissa, asuntolassa, majoitusliikkeessä, huoltokotityyppisissä asumispalveluyksikössä, sairaalassa, kuntouttavassa yksikössä tai muussa laitoksessa sekä tilapäisesti tuttavien tai sukulaisen luona. (ARA 2017.)

Pitkäaikaisasunnottomaksi luetaan asunnoton henkilö, jolla on asumista vaikeuttava sosiaalinen tai terveydellinen ongelma, esimerkiksi velka-, päihde- tai mielenterveysongelma. Hänen asunnottomuutensa on pitkittynyt tai uhkaa pitkittyä tavallisten asumisratkaisujen toimimattomuuden tai olennaisten tukipalveluiden puuttumisen takia. Asunnottomuudesta tulee pitkäaikaista silloin, kun se on kestänyt vähintään vuoden tai henkilö on ollut asunnottomana viimeisen kolmen vuoden aikana toistuvasti. (ARA 2017.)

Saari (2015) esittelee teoksessaan myös asunnottomuuden syihin pureutuneen juurisyyanalyysin, joka on toteutettu alan kotimaisten asiantuntijoiden kanssa. Tässä analyysissä käsitellään pitkäaikaisasunnottomuutta. Analyysissä syyt ovat jaettu institutionaalisiin ja yksilöllisiin portaisiin. Institutionaalisella tasolla tarkoitetaan asuntomarkkinoiden toimintaperiaatteita erilaisilla tilanteissa. Yksilötasolla viitataan henkilön sellaisiin ominaisuuksiin ja tapoihin, vaikeuttavat yksilön asumista. Institutionaalisen juurisyyanalyysin pääkohtana on asuntojen kysynnän ja tarjonnan kohtaamattomuus asunnottomien tapauksissa. Kysyntätekijät edistävät itsessään asunnottomuutta lisääviä tekijöitä. Asunnottomilla ei usein ole varaa edes markkinahintaisten asuntojen vuokriin, johtuen viimesijaisen sosiaaliturvan alhaisesta tasosta ja asumiskustannusten noususta. Myöskään asunnottomille soveltuvien asuntojen tarjonta ei ole mutkatonta. Asuntorakentamisessa on keskitytty perheasuntojen rakentamiseen ja samaan aikaan yksinasuvien määrä Suomessa on lisääntynyt. Tämän vuoksi pienistä asunnoista syntyy usein kilpailua.

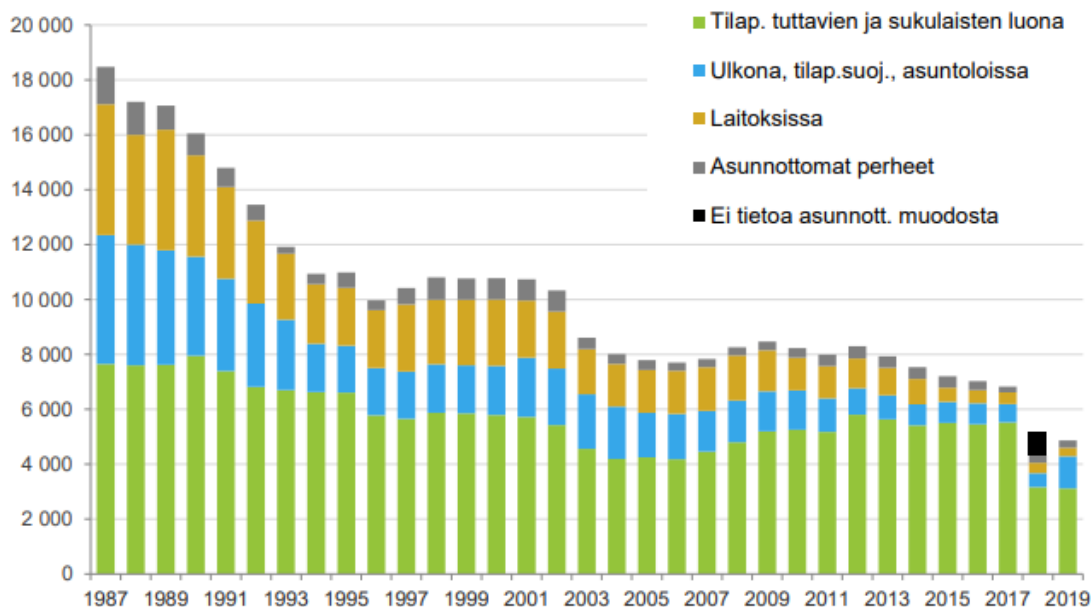
Yksilötason juurisyitä ovat pitkäaikaisasunnottomien elämänhallinnan ja sosiaalisten taitojen ongelmat. Pitkäaikaisasunnottomista suurella osalla on päihde- ja mielenterveysongelmia sekä pitkääkin rikoshistoriaa, jonka vuoksi he eivät ole ihanteellisia vuokralaisia vuokranantajan näkökulmasta katsottuna. Heikot arjen taidot ja oppimisvaikeudet korostuivat myös asiantuntijoiden keskustelussa. Asunnottomien ajatellaan olevan varhain tottuneita siihen, että heidän asioitaan joku muu kuin he itse, esimerkiksi vanhempi, puoliso tai jonkin sosiaalipalveluntyöntekijä. (Saari 2015.)

Asunnottomuuteen johtavia syitä on siis monenlaisia, ja jotkin niistä syistä ovat yksilöstä riippumattomia. Asuntomarkkinoiden tilanne ei ole suotuista heikommassa asemassa oleville ja tästä syystä riski asunnottomuudelle kasvaa. Myös yksilöillä itsellään on omat riskitekijänsä asunnottomuudelle, joita ovat mm. mielenterveys- ja päihdeongelmat, elämänhallinnalliset ongelmat tai puutteet, sekä muutokset elämäntilanteissa kuten pitkäaikaistyöttömyys tai fyysiset sairastumiset.

Asunnottomilla ihmisillä on usein rajalliset mahdollisuudet työhön sitoutumiseen, mielekkääseen vapaa-aikaan tai turvalliseen päivittäiseen elämiseen (Synovec 2020, 233).

4.2 Asunnottomuus Suomessa

Vuoden 2019 loppupuolella Suomessa oli noin 4600 asunnotonta, jotka elivät yksin. Vuoden 2019 luku on 280 henkilöä vähemmän, kuin mitä vuonna 2018. Asunnottomuus on siis vähentynyt Suomessa, tällä hetkellä jo seitsemättä vuotta peräkkäin. (ARA 2019.) Asumisen rahoittamis- ja kehittämiskeskus (ARA) on tutkinut ja tilastoinut Suomalaisten asunnottomuutta jo vuodesta 1987, jolloin Suomessa oli yli 18 000 asunnotonta.

Kuva 1. Asunnottomuus Suomessa 1987–2019. Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus.

Vuonna 2019 tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona majoittuvia oli 19 % asunnottomista henkilöistä. Ulkona, porrashuoneissa tai ensisuojuissa ym. eläviä oli 24 % asunnottomista. 26 % asunnottomista majoittui laitosmaisissa yksiköissä ja 28% asuntoloissa tai majoitusliikkeissä. (ARA 2019.) Vuoden 1987 jälkeen noin 12 000 Suomalaista on saanut asunnon (Y-säätiö, 2017).

Suomessa asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseudulle sekä muihin suuriin kaupunkeihin. Jopa 52 % Suomen asunnottomista oli pääkaupunkiseudulla ja yli kolmannes (36 %) Helsingissä (Asunto ensin, N.d.).

Suomessa on käytössä Asunto ensin – toimintamalli, jonka periaatteena toimii ajatus siitä, että asunto on olennainen osa ihmisoikeuksia. Tämä tarkoittaa sitä, että Suomessa asunnottomien kanssa tehtävän työn ensimmäinen askel ja tukitoimi on asunnon tarjoaminen. (Y-säätiö, 2017.) Asunto ensin – mallin keskeisimpänä ajatustapana on se, että kun asunnottomalle mahdollistetaan asuminen omassa asunnossa, auttaa se häntä toisenlaisten ongelmien (kuten sosiaalisten ja terveydellisten) ratkaisemisessa (Asunto ensin, N.d.). Vielä 1980-luvulla Suomessa asunnoton sai kodin sitten, kun hän oli todistanut

olevansa yhteiskuntakelpoinen. Yhteiskuntakelpoisuudella tarkoitettiin usein päihitteettömyyttä. (Y-säätiö, 2017.)

4.3 Naisten asunnottomuus

Tilastojen mukaan naisten osuus asunnottomista on kasvanut. Asunnottomia naisia vuonna 2019 oli 1190, joka on 50 vähemmän kuin edellisenä (2018) vuonna. Vaikka asunnottomien naisten lukumäärä on vähentynyt, niin naisten osuus kaikista asunnottomista on kasvanut. 2000- luvulla naisten osuus asunnottomista oli 17 % ja vuonna 2019 se on noussut 26 %. Asunnottomia perheitä vuonna 2019 oli koko maassa 264. Perheeksi on määritelty tässä tutkimuksessa perheet, joilla on alaikäisiä lapsia ja pariskunnat, joilla ei ole lapsia. (ARA 2019.)

Suomen hyvinvointijärjestelmä on verrattain laaja, kun kyseessä on naisia, joilla on lapsia yksinhuollettavaan. Tämä selittää sen, miksi asunnottomuus yksinhuoltaja naisilla on harvinaista. Myös perheiden asunnottomuus on paljon epätavallisempaa, kuin yksineläjien, niin yhden kuin kahdenkin huoltajan talouksissa. (Culhane, Granfelt, Knutagård & Pleace 2015, 68).

Asunnottomuus naisten kohdalla on usein näkymätöntä ja se jää helposti ikään kuin miesten asunnottomuuden katveeseen. Naisten asunnottomuus ei ole ilmiönä yksiselitteinen. Sekä Suomalaiset että kansainväliset tutkimukset ovat osoittaneet, että naisten asunnottomuus on usein piiloasunnottomuutta. (Haahtela 2015, 15–16.) Piiloasunnottomuuden vuoksi, naisten asunnottomuus ei aina näy tilastoissa. Naiset majoittuvat usein sukulaisten, perheen, ystävien tai tuttavien luona. (Granfelt 1998, 74)

5 TUTKIMUSMENETELMÄ JA ANALYYSI

5.1 Haastattelun toteutus

Tähän opinnäytetyöhön haastattelin naisia, jotka olivat joko asiakkuudessa Tampereen A-klinikkasäätioillä tai puskaradion kautta haastatteluun osallistuneita.

Tutkimusotteeni on kvalitatiivinen, eli laadullinen, sillä tutkin ihmisten kokemuksia ja niihin liittyviä merkityksiä, joka on oleellista laadullisessa tutkimusotteessa (Koivula & Udd 2013). Aineiston kerääminen toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelu toteutettiin haastattelukysymyksien ja muistelun menetelmän yhdistelmällä. Muistelun menetelmästä kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. Haastattelussa oli tarkoituksena saada vastauksia määrittelemiini tutkimuskysymyksiin. Koska haastateltavat naiset kertovat omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan, pelkkä haastattelu olisi saattanut jäädä liian pintapuoliseksi.

Tutkimuskysymykseni olivat:

- Millaisia kokemuksia naisella on asunnottomuudesta?
- Millaiseksi nainen kuvailee minäkuvaansa ennen asunnottomuutta?
- Millaiseksi nainen kuvailee minäkuvaansa asunnottomana olon aikana?

Haastateltavat saivat saatekirjeen etukäteen haastattelusta, jossa kerrottiin tutkimuksen tarkoituksesta, tavoitteesta ja mistä haastattelussa on tarkoitus keskustella. Saatekirjeessä pyysin haastateltavia ottamaan haastatteluun mukaan valokuvan tai valokuvia itsestään. Kaikilla haastateltavista ei ollut valokuvia mukanaan haastattelussa, jolloin haastattelu toteutettiin ilman kuvia. Haastattelun aluksi kävimme yhdessä läpi, mitä minäkuvalla tarkoitetaan. Minäkuva saattaa olla hyvin sekava ja vaikea käsite ihmiselle, joka ei ole siihen syvemmin perehtynyt. Haastattelun aluksi oli mielestäni tärkeää käydä läpi minäkuvan tarkoitus, jotta haastateltava ymmärtäisi paremmin millaisia asioita kysymyksilläni tarkoitan.

5.2 Muistelutyö menetelmänä

Muistelutyön tarkoituksena on nimensä mukaisesti muistella elämässä tapahtuneita asioita. Muistot ja eletty elämämme on tehnyt meistä sellaisia, kuin mitä olemme nyt. Käytämme muistiamme niin sanotusti karttana: mistä olemme lähteneet, missä olemme nyt ja mihin olemme menossa (Jylhä-Natri 2015, 27).

Muistelutyön luonne riippuu täysin siitä, missä yhteydessä, kenen kanssa ja millaisella menetelmällä muistelutyö toteutetaan. Yleisesti ajatellaan, että muistelutyö on vain ikäihmisille tai muistisairaille suunnattua toimintaa, mutta me kaikki muistelemme koko elämämme ajan. Muistelutyö sopii siis kaikenikäisille ja menetelmiä ja toteutustapoja löytyy monia. Muistelutyö auttaa meitä saamaan esille sen, mitä kaikkea elämämme pitää sisällään ja mahdollistaa myös sen näkyväksi tekemisen. Muistelu voi olla esimerkiksi vain keskustelun kautta tapahtuvaa. Muistojen herättelijöinä puolestaan voidaan käyttää esimerkiksi valokuvia, esineitä, musiikkia tai vaikka kirjallisuutta. (Jylhä-Natri 2015, 33.) Muistelutyön keskiössä on aina itse yksilö, muistoinen.

Tässä opinnäytetyössä käytin muistelunmenetelmää haastattelun tukena. Muistojen virkistämisessä ja ajatuksien sanoittamisen tukena käytettiin asiakkaan omia kuvia itsestään, jotka hän oli itse valinnut.

5.3 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Haastattelin tutkimukseen osallistuvia naisia henkilökohtaisesti, kahden kesken paikassa, jossa ei ole muita kuulemassa keskusteluumme. Kävin haastateltavien kanssa tarkasti läpi ennen virallisen haastattelun alkamista, mihin tarkoitukseen haastattelua käytän ja kerroin heille vielä opinnäytetyöni tavoitteista. Varmistin myös, että haastattelun nauhoittaminen myöhempää litterointia varten, sopii heille. Kerroin, että kun haastattelujen litterointi on valmis, hävitän haastattelun nauhoitukset.

Haastattelussa tulleet vastaukset litteroin ja esitän raportissa juuri niin, kuin ne on alun perin esitetty. Haastattelussa ja raportoinnissa pidin huolen myös siitä, ettei haastateltavia naisia voida tunnistaa opinnäytetyössäni. Koko tutkimusprosessin ajan toimin vain saamieni lupien mukaisesti. Ennen haastattelujen aloittamista solmin opinnäytetyösopimuksen Tampereen A-killan kanssa, sillä yksi haastateltava tuli heidän kautta.

5.4 Aineiston analyysi

Aineiston käsittelemisen aloitin jo kesällä 2020, jolloin litteroin ensimmäiset haastattelut. Haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen muutin äänitallenteet tekstimuotoisiksi. Haastattelut litteroin sanatarkasti ja haastattelussa esiin tulleet paikat ja nimet, muutin siten, ettei haastateltavia pysty aineiston perusteella tunnistamaan.

Aineiston analysointiin käytin laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jonka avulla pystytään tekemään monen kaltaisia tutkimuksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 79).

Sisällönanalyysi on tekstianalyysiä, jonka avulla aineistosta etsitään merkityksiä. Sen avulla siis pyritään löytämään aineistosta kuvaus tutkittavasta ilmiöstä pelkistetyssä muodossa, jonka avulla aineisto valmistetaan johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87.)

Jokaisesta litteroidusta haastattelusta poimin tutkimuskysymyksiini liittyviä kertomuksia ja ilmauksia, eli pelkistin keräämäni aineiston. Ilmaisut ja kuvaukset koodasin erilaisilla väreillä, jotka edustivat tiettyä teemaa. Tässä vaiheessa käytin analyysissä teemoittelua.

Teemoja etsitään kerätystä aineistosta eri vastauksista, yhdistävistä tai erottavista tekijöistä. Teemoittelu on usein luonteva etenemistapa sisällönanalysoimisessa. Kun aineisto on järjestelty teemojen mukaan, jokaisen teeman kohdalle kootaan aineistosta sellaisia asioita, jotka liittyvät kyseiseen teemaan. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006.)

Tämän jälkeen poimin värikoodatuista haastatteluista työhön ilmauksia, eli sitaatteja, jotka toimivat esimerkkeinä aineistosta ilmi käyneistä vastauksista ja kuvauksista.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuudesta?

6.1.1 Mielenterveys & Päihteet

Kaikki haastateltavat toivat ilmi kokemuksia liittyen mielenterveyteen. Joillakin haastateltavista oli jo ennen asunnottomuutta todettuja mielenterveyden ongelmia, jotka alkoivat oirehtia uudelleen asunnottomuuden aikana ja osalla oireet olivat uusia. Joillakin haastateltavista esiintyi itsetuhoisia ajatuksia asunnottomuuden aikana.

”Mä masennuin uudestaan asunnottomana”

”Kun on oikeesti masentunu sitä on oikeesti niinkun.. kaikki on vähissä”

”Muistan itsetuhoisia ajatuksia olleen niihin aikoihin”

”Silloin olin jatkuvasti melko syvissä vesissä, olin yhteydessä adoptiotoimistoon ja halusin vain kuolla”

”Olin muuttunut, mä olin aika-ajoin ihan itsemurhan partaalla.”

Suurin osa haastatelluista toi ilmi päihteidenkäytön, joka selvästi lisääntyi asunnottomuuden aikana. Eräs haastateltava kertoi alkoholisoituneensa asunnottomuuden aikana, ja toisella sen olleen lähellä. Runsaaseen päihteidenkäyttöön vaikutti asunnottomuuden aikana mm. sen hetkinen sosiaalinen ympäristö. Yksi haastatelluista kertoi käyttäneensä suonensisäisiä huumeita.

”Tai sitte kun mä oon nyt alkoholisoitunut niin tota..”

”Et se oli semmosta vähän vaikeeta, kun ne oli niin kovin alkoholipainotteista se yhdessäolo. Et siinä meinas itekkin mennä niinku.. pahasti alkoholisoitua.”

”..Kun en kestänyt sitä tuskaa ja surua ja se alko lipsumaan korvaushoidosta huolimatta siihen suuntaan et käytin heroïinia suonensisäisesti melkein päivittäin”

6.1.2 Toimeentulo

Haastateltavat kertoivat kokemuksiaan liittyen toimeentuloon ja raha-asioihin. Suurin osa toi ilmi heikon rahatilanteen, joka aiheutti erinäisiä ongelmia asunnottomuuden aikana. Osa naisista kertoi myös ottaneensa pikavippejä, turvatakseen toimeentulonsa.

”Multa loppu tietysti rahat. Mä sanoin sillon joulukuussa sossussa et mun täytyy ottaa pikavippejä.. Että en mä muuten pärjää”

”No sehän sitte se kierre alko siitä, että mä yritin maksaa pikavipillä pikavippiä. Ja sehän tietysti niinku tyypillistä on, niin se ryöstäyty käsistä kokonaan se tilanne”

Suurin osa haastatelluista naisista kertoi menettäneensä luottotietonsa. Luottotietojen menettäminen tarkoittaa maksuhäiriömerkintää, joka pysyy luottorekisterissä noin 2–4 vuotta. Maksuhäiriömerkinnän voi saada, mikäli ei suorita kuluttaja-, osamaksu-, tili- tai luottokorttiluoton maksua 60 päivän aikana alkuperäisestä eräpäivästä. Jos kuluttajan tulot ovat pienet, ettei niistä voi ulosmitata, syntyy tästä aina maksuhäiriömerkintä. (Oikeusapu 2018.)

”Nyt sitte mulla meni luottotiedot niin samalla siinä meni selkeesti niinku kaikki”

”Ja mä katoin et määräpäivä lähestyy ja kun mulla ei oo luottotietoja mä en saanut mistään kämppää”

Eräs haastateltavista kertoi luovuttaneensa raha-asoiden hoitamisen suhteen.

”Mä en ees niinku.. sitten kun mulla oli toi postilaatikko tuolla postissa, se posterestante..Niin sinne kun tuli niitä kirjeitä ja laskuja niin mää vaan pistin niitä roskeen sitä mukaa kun mä tyhjensin sitä”

6.1.3 Sosiaalinen ympäristö

Naisten kertomuksissa asunnottomuuden aikaisella sosiaalisella ympäristöllä oli vahva vaikutus kokemuksiin. Ympäristömme voidaan jakaa fyysiseen ja sosiaaliseen ympäristöön. Sosiaalinen ympäristömme pitää sisällään kaikki ihmiset, joiden kanssa olemme tekemisissä sekä ryhmät, joihin kuulumme. Näitä ovat mm. ystäväpiirit, naapurusto tai työpaikka. (Yen & Syme 1999, 287.)

Osa haastateltavista kertoi, ettei heillä ollut läheisiä ihmisiä elämässään ja ainoa tuki asunnottomuuden aikana oli viranomaiset.

”Mulla ei ollu ketään muuta tukee kun viranomaiset”

”Mulla ei ollut tuttuja, mulla ei ollu sukulaisia, mulla ei ollu mitään täällä”

Muutama haastateltavista kertoi sosiaalisella ympäristöllä olleen negatiivisia vaikutuksia omaan selviytymiseen asunnottomuuden aikana.

”Tässä on vaan näitä lieveilmiöitä, jotka ryöväilee vaatteita ja rahoja ja ties mitä kaikkee et mä en oikeen uskalla vessaankaan mennä ilman käsilaukkua”

”Et se oli semmosta vähän vaikeeta, kun ne oli niin kovin alkoholipainotteista se yhdessäolo. Et siinä meinas itekkin mennä niinku.. pahasti alkoholisoitua.”

6.1.4 Avun saaminen

Naisten kertomissa kokemuksissa tuli vahvasti esille avunsaamisen vaikeus. Naisten kokemukset liittyivät hankaluuteen saada apua asumiseen liittyviin asioihin sosiaalipalveluista sekä päihdepalveluiden saamiseen.

Sosiaalipalveluilla tarkoitetaan kunnan järjestämää palvelua, jolla pyritään turvaamaan yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta edistäviä toimia. Jokaisella kansalaisella on sosiaalihuoltolain mukaan oikeus saada kiireellisessä tilanteessa sen mukaiset

sosiaalipalvelut, etteivät hänen yksilölliset oikeutensa toimeen tulemiseen ja huolenpitoon vaarantuisi. (Sosiaali- ja terveysministeriö. N.d.)

”..Sit mä jouduin autoon asuun silloin tammikussa, ne sossut tiesi sen. Mutta mä en saanu siihen mitään niinku apua sieltä.. Ei minkäänäköstä apua, mä en päässyt mihinkään naisten asuntolaan enkä minnekään.”

”Mulla oli koira silloin,, niin mä en koiran takia päässyt sitten mihinkään asuntoloihin. Ja kun mä en käytä mitään päihkeitä, niin mä en päässyt mihinkään näihin päihdejuttuihin. Koska ei sinne päässy muuta ku vaan päihteidenkäyttäjät”

”Että vaikka mä sossussa olin vähän väliä niinku joka kuukausi kävin siellä niin.. mulla oli koko ajan asiakkuus sinne, mä en saanut sieltä mitään apua”

”Tampereen kaupungin vuokrapolitiikka.. kun on niin vaikee saada vuokraasunto niin sitte on nää kaikki katkopaikat sun muut niin ei pääse sinnekään. Tuntuu että kun Tampereen kaupunki heittää tämmöset ihmiset ihan heittiölle”

6.2 Naisten minäkuva ennen asunnottomuutta?

Suurin osa naisista kuvaili tunteneensa minäkuvansa verrattain hyväksi ennen asunnottomuutta. Naiset toivat esille vahvan itsetunnon, joka on tuonut heille tunteen pärjäämisestä ja itseluottamuksesta. Hyvästä itsetuntemuksesta kertoi myös naisten kertomat heikkoudet ja huonotkin puolet itsestään. Ihmiset, joilla on hyvä itsetunto omaavat totuudenmukaisen minäkuvan, joka tarkoittaa sitä, että ihminen kykenee tunnistamaan itsessään hyviä sekä huonoja piirteitä ja pystyy tunnustamaan omia virheitään. (Nyyti ry. N.d.)

”Mulla on sillain hyvä itsetunto että mä oon joka paikkaan vaan menny.. ei mun oo koskaan tarvinnu sillain mennä piiloon että mä en uskaltais mihkään mennä”

”Mulla on mielestäni ollut aina suht hyvä itsetunto ja oon sellanen pärjääjä ollu aina varmaan muidenkin silmiin”

”Oon mää aina ollut aika hyväksikäytettävissä ja auttavainen niin sanotusti, ja sitte liianki auttavainen”

”Erehtyväisenä ihmisenä olen itseni aina nähnyt”

6.3 Naisten minäkuva asunnottomuuden jälkeen?

Naisten kokemukset minäkuvan muutoksista asunnottomuuden aikana olivat hyvin eroavia toisistaan. Osa naisista koki minäkuvansa pysyneen ennallaan asunnottomuuden aikana, tai koetut muutokset olivat vain pieniä. Ennallaan pysyneistä piirteistä naiset nostivat esiin kokemuksen pärjäämisestä sekä selviytymisestä.

”Mielestäni olen samanlainen ollut ennen asunnottomuutta, sen aikana ja sen jälkeenkin”

”Aina pärjään, jos en hyvin niin huonosti, mutta kuitenkin pärjään. Se ei ole varmaan vuosien saatossa miksikään muuttunut.”

”Mä tiesin kuitenkin että mää niinku selviän, eikä mua pelottanut”

Haastatteluissa esiintyi myös kokemuksia ihmisarvon ja itsenäisyyden menettämisestä, ja muutokset minäkuvassa koettiin hyvin suuriksi ja kokonaisvaltaisiksi. Haastateltavat kertoivat, että he kokivat muuttuneensa ihmisenä asunnottomuuden aikana.

”Menetin suurin piirtein kaiken toivoni ja ihmisarvon”

” No tässä nyt on tullut aikapaljon niin semmoseks periksan tavaiseks koska niin joutuu toisten ehdoilla elämään”

”Se, se minäkuva jotenkin hajos.. se oli, must tuntu et se oli hyvin ohuiden lankojen varassa kiinni”

"Siihen on tullut paljon enemmän semmosia tummia sävyjä.. ja semmosta rikkonaisuutta, epävarmuutta.. ahdistuneisuutta."

"Et on kokenut olevansa ihan toisten ihmisten armoilla ja se on murentanut mun semmosta itsenäisyyttä ja selviytymistähtoa"

Yksi minäkuvan tärkeä osa-alue on tulevaisuus. Naisten kokemukset tulevaisuudesta olivat hyvin yhtäläisiä. Haastatteluissa kävi ilmi, että naiset eivät asunnottomuuden aikana nähneet tai pystyneet kuvittelemaan omaa tulevaisuuttaan.

"Mä en nähnyt oikein tulevaisuutta niinku missään kohtaan."

"Mä en nähny itelläni oikein tulevaisuutta enää, vaan menneisyyden, en tulevaisuutta"

"En todellakaan pystynyt miettiin minkäänäköstä tulevaisuutta."

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuudesta ja miten he kokevat niiden vaikuttaneen minäkuvaansa. Tutkimuksen tulokset koostuvat neljän naisen omista, henkilökohtaisista kokemuksista.

Haastattelukysymyksistä, jotka liittyivät naisten kokemuksiin asunnottomuudesta, nousi selvästi neljä eri teemaa ylitse muiden. Teemoja olivat mielenterveys -ja päihteet, toimeentulo, sosiaalinen ympäristö sekä avunsaaminen.

Jokainen haastateltava nainen toi ilmi mielenterveyteen liittyneitä muutoksia, joita he kokivat asunnottomuuden aikana. Eniten yhtäläisiä kokemuksia mielenterveyteen liittyen olivat masennus sekä itsetuhoiset ajatukset.

Suomalaisista asunnottomuustutkimuksista ei olla saatu tarkkaa käsitystä mielenterveysongelmien – ja häiriöiden suhteesta asunnottomuuteen, mutta tutkimusten mukaan asunnottomien sairauksista suurin osa on mielenterveydellisiä, kuten masennus ja ahdistus (Alppivuori 2018, 23). Erityisesti masennus on noussut tutkimuksissa yhdeksi merkittäväksi tekijäksi, joka on vaikuttanut asunnottomien toimintakykyyn (Alppivuori 2018, 57).

Mielenterveyden lisäksi päihteet olivat yksi esille nousseista teemoista naisten kokemuksista. Asunnottomuuden aikana suurimmalla osalla haastateltavista päihteiden käyttö kasvoi runsaasti ja päihteistä esille nostettiin etenkin alkoholi. Yksi haastateltavista kertoi myös käyttäneensä suonensisäisiä huumeita asunnottomuuden aikana. BMC Health Services Researchin vuonna 2017 julkaiseman tutkimuksen mukaan, helsinkiläisten asunnottomien yleisin mielenterveydellinen häiriö oli alkoholi – ja huumeriippuvuus (Stenius-Ayode ym, 2017).

Pohjautuen aikaisempiin tutkimuksiin ja tämän opinnäytetyön haastatteluiden tuloksiin, voidaan sanoa niissä olevan paljon yhtäläisyyksiä liittyen asunnottomien mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön. Tämä opinnäytetyö siis vahvistaa aikaisempien tutkimuksien tuloksia näiltä osin.

Toimeentuloa käsittelevissä kokemuksissa esiintyi yhtäläisyyksiä etenkin luottotiedoissa. Suurin osa naisista oli menettänyt luottotietonsa ja osa yrittänyt turvata toimeentulonsa pikalainoja ottamalla. Luottotietojen menetyksen takia asunnon saaminen koettiin hyvin vaikeana. Vaikeuksia koettiin myös avunsaamisessa. Osa naisista nosti esille sosiaalitoimen ja jo olemassa olevasta asiakkuudesta huolimatta, naiset kokivat etteivät he saaneet tarvitsemaansa apua. Apua olisi kaivattu oman asunnon hankkimiseen tai tukiasumisen pariin pääsemisessä.

Haastatteluissa tuli ilmi myös läheisten ihmisten ja tuen puute muualta, kuin viranomaistahoilta.

Muutama haastateltavista toi ilmi kokemuksissaan sosiaalisen ympäristön merkityksen omaan asunnottomuuden aikaiseen elämiseen. Naisten kuvaamat kokemukset asunnottomuuden aikaisesta sosiaalisesta ympäristöstä olivat negatiivisia. Yksi naisista kuvaili ”lieveilmiöitä” elinympäristössään, ja kertoi joutuneensa varkauden uhriksi useita kertoja, ja tämän takia vessaankaan ei uskaltanut mennä ilman käsilaukkaa mukanaan. Toinen naisista kertoi sosiaalisen ympäristönsä olleen hyvin päihdepainotteista, jonka takia hän itse oli lähellä alkoholisoitumista. Asunnottomuuden aikaisella sosiaalisella ympäristöllä on siis tärkeä vaikutus siihen, kuinka turvallista arkea asunnottomana pystyy elämään.

Suurin osa naisista kuvaili minäkuvansa ennen asunnottomuutta olleen positiivinen. Tästä kertoo naisten itsevarmuuteen liittyvät positiiviset havainnot itsestään. Yksi naisista kuvaili, että on nähnyt itsensä aina pärjäävänä. Eräs naisista kertoi, että on aina uskaltanut mennä omana itsenään minne tahansa, eikä hänen ole pitänyt ”mennä piiloon”. Nämä havainnot kertovat siitä, että yksilö uskoo omiin mahdollisuuksiinsa, joka puolestaan viittaa hyvään itsetuntoon. (Verner, 2014.)

Kaikki naisista eivät tuoneet esille pelkästään positiivisia asioita itsestään, vaan kertoivat myös havaintoja heikommista puolistaan. Kuten aiemmin on todettu, hyvien ja huonojen piirteiden tunnistaminen itsestään kertoo totuudenmukaisesta minäkuvasta (Nyyti ry. N.d).

Naisten henkilökohtaiset havainnot minäkuvan muutoksista olivat eroavia toisistaan. Osa naisista kertoi, että eivät ole tunnistaneet minäkuvassaan muutoksia verrattuna aikaan ennen asunnottomuutta. Nämä naiset kuvailivat, että muun muassa luottamus omaan selviytymiseen ja pärjäämiseen on pysynyt täysin ennallaan asunnottomuudesta huolimatta.

Osa naisista kuitenkin kertoi asunnottomuuden aikana kokeneen suuria muutoksia minäkuvassaan. Nämä naiset kertoivat kokeneensa menettäneen itsenäisyytensä ja ihmisarvonsa. Itsenäisyys tarkoittaa kokemusta siitä, että hallitsee itse omaa elämäänsä ja kykenee tekemään itse omia ratkaisuja liittyen omaan elämäänsä. Kokemus hallinnan puuttumisesta omaan elämään on yhteydessä matalaan itsetuntoon. (Keltikangas-Järvinen 2017, 29.)

Eräs naisista kuvaili tunteneensa minäkuvansa ikään kuin hajonneen kokonaan. Vaikeassa elämäntilanteessa ihminen voi kokea omaan tarinaansa tulleen särön, sen pysähtyneen tai katkeavan täysin (Mielenterveystalo, N.d).

Suurinta osaa naisia yhdistävä tekijä kokemuksissa oli tulevaisuus ja siihen liittyvät ajatukset. Haastatteluissa nousi esiin, etteivät naiset pystyneet suunnittelemaan tai hahmottamaan omaa tulevaisuuttaan asunnottomuuden aikana.

Asunnottomuuden vaikutukset naisten minäkuvaan ovat tutkimuksen perusteella hyvin yksilöllisiä. Haastatteluiden perusteella voidaan kuitenkin todeta, että mitä vahvempi itseluottamus naisilla on ennen asunnottomuutta ollut, sitä pienempiä vaikutukset minäkuvaan ovat olleet.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, millaisia kokemuksia naisilla on asunnottomuuteen liittyen ja kuinka ne ovat vaikuttaneet naisten minäkuvaan. Päädyin ratkaisemaan asiaa haastattelemalla asunnottomuutta kokeneita naisia. Haastateltavien löytäminen oli hyvin vaikeaa, ja tästä syystä haastateltavien määrä jäi mielestäni hieman vähäiseksi. Haastateltavien saamisen vaikeus saattoi johtua työni aiheesta, sillä työssä selvitettiin naisten henkilökohtaisia kokemuksia. Henkilökohtaisten kokemusten jakaminen julkiseen materiaaliin on hyvin arkaluontoista ja ymmärrettävästi tästä syystä potentiaaliset haastateltavat eivät välttämättä halunneet osallistua haastatteluun.

Myös joidenkin sovittujen haastateltavien elämäntilanteissa sattui erinäisiä muutoksia ja tilanteita, joista johtuen haastatteluita peruttiin. Uskon, että myös poikkeusolot ja koronatilanne saattoivat vaikuttaa joidenkin päätökseen haastattelusta. Alkuperäisen suunnitelman mukaan haastateltavien naisten tuli koostua Etna-työn asiakkaista, mutta osallistuminen sitä kautta jäi vähäiseksi.

Onnekseni löysin kuitenkin neljä naista, jotka olivat valmiita jakamaan kokemuksiaan työtäni varten. Vaikka mainitsin haastateltavien määrän jääneen mielestäni vähäiseksi, koen kuitenkin, että haastattelujen anti kompensoi haastateltavien määrää.

Käytin haastattelun tukena muistelunmenetelmää, joka toteutettiin valokuvien avulla. Mielestäni pelkkä haastattelu olisi jäänyt ehkä liian pinnalliseksi, vaikka kysymykset olivatkin avoimia. Muistellessaan ihminen antaa erilaisia merkityksiä tapahtumille ja ilmiöille menneisyydestään, jotka kertovat siitä, miksi juuri ne asiat ovat kertomisen arvoisia. Merkitykset, jotka ihminen antaa tapahtumille, eivät aina ole täysin samanlaisia, jotka niihin on tapahtuma-aikana liittänyt. Muistellessaan ihminen tulkitsee uudestaan menneisyyttään ja voi tuolloin havaita uudenlaisia merkityksiä tapahtuma-ajoilta. (Miettunen 2014, 4.)

Pyysin haastateltavia tuomaan valokuvia itsestään ajalta ennen asunnottomuutta ja sen ajalta tai sen jälkeen. Valokuvien oli tarkoituksena toimia kimmokkeena muisteluille, eli ikään kuin muistelun herättelemiseen. Mielestäni valokuvien käyttäminen haastattelun tukena oli onnistunutta, sillä vaikutti siltä, että valokuvat herättivät naisissa muistoja ajoilta, joita siinä hetkessä käsiteltiin. Varsinkin

minäkuvaa koskevilla kysymyksillä, vaikutti valokuvista olleen suuri apu kertomisen tueksi. Kaikilla haastateltavista ei ollut valokuvia mukanaan, ja heidän kohdallansa haastattelu toteutettiin ilman kuvia. Kaksi naisista kertoi, että oli menettänyt kaikki valokuvansa asunnottomuuden aikana. Tämä on mielestäni hyvä pointti, joka kannattaa ottaa huomioon eri asiakasryhmien kanssa, mikäli muistelua aikoo toteuttaa asiakkaiden omia valokuvia hyödyntäen.

Muistelutyötä hyödynnetään erityisesti ikäihmisten kanssa, mutta mielestäni muistelutyö sopii hyvin myös aikuisasiakkaiden kanssa tehtäväksi. Muistelumenetelmää voi helposti hyödyntää esimerkiksi haastatteluissa, kun halutaan nostaa esiin ajatuksia jostakin tietyistä ajanjaksosta, kuten tässä opinnäytteessä on tehty. Muistelua ja valokuvia voisi hyvin hyödyntää yksilö- tai ryhmämuotoisessa toiminnassa, jossa työskennellään minäkuvan tai identiteetin kanssa. Näkisin, että kuva omasta itsestään auttaa havaitsemaan ja sanoittamaan asioita itsestään. Kuva antaa asiakkaalle jotakin konkreettista, joka toimii apuvälineenä esimerkiksi tilanteessa, kun asiakkaan tulisi kuvailla käsitystä itsestään.

Mielestäni työ onnistui hyvin muistelumenetelmän ja haastattelun yhdistämisessä, vaikka tätä yhdistelmää ei jokaisen haastateltavan kanssa voitu hyödyntää. Menetelmän käyttäminen teki haastattelutilanteesta mielestäni tunnelmaltaan syvällisemmän ja helpommin lähestyttävämmän kysymyksiin, sekä asiakkaalle mahdollistui tilanne kertoa oman tarinansa täysin ulkopuoliselle ihmiselle.

Haastattelun taustatiedoiksi kysyin haastateltavien ikää, joita tarkoitukseni oli käyttää työssä esitettyjen sitaattien yhteydessä, mutta lopullisessa työssä en niitä halunnutkaan käyttää. Ajattelin, että jättämällä haastateltavien iät pois sitaateista, säilyisi naisten henkilöllisyydet yhä paremmin anonyymeinä. Varsinaisten haastattelukysymyksien tukena, oli minulla myös mukana apukysymyksiä. Koen, että apukysymyksistä oli ehdottomasti apua, sillä haastattelukysymykseni olivat hyvin avoimia. Apukysymyksien myötä, naisten oli helpompi ymmärtää, millaisia asioita haastattelukysymyksillä tarkoitetaan.

Haastattelussa ilmi tulleiden vastauksien mukaan, avun saaminen nousi yhtenä pääteemana naisten kokemuksista. Suurin osa naisista toi ilmi avun saamisen puuttumisen, vaikka he olivat jo sosiaalipalveluissa asiakkuudessa.

Tästä päätellen sosiaalipalveluista saatu apu tai tuki ei ole ollut tarpeeksi riittävää haastateltavien naisten kohdalla. Mielestäni on tämän vuoksi tärkeää, että on tarjolla yksityisiä ja kolmannen sektorin tuottamia palveluita, jotka täydentävät kaupungin sosiaalipalveluita. Erityisesti varhainen tuki ja ehkäisevä työ on mielestäni hyvin tärkeää. Tällä voitaisiin estää mm. asunnon tai luottotietojen menetys ja esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalveluihin oikea-aikainen hakeutuminen. Tällä hetkellä tällaisen palvelun tarpeeseen vastaa Tampereella A-Killan Etna-työ sekä Sininauhasäätiön Nea-hanke.

Etna-työ on juuri naisille suunnattu, maksuton, matalankynnyksen palvelu, joka ottaa huomioon jokaisen naisen henkilökohtaisen tilanteen ja pyrkii olemaan tukena kaikenlaisissa elämää eri tavoilla hankaloittavissa tilanteissa. Etna-työssä naiset saavat apua mm. asumiseen ja raha-asioihin liittyvissä asioissa, jotka ovat hyvin tärkeitä osia asunnottomuuden ehkäisemisessä. Nea-hanke on yhteiskehittämishanke, joka pyrkii poistamaan naisten asunnottomuutta, asumispolkuja turvaamalla (Sininauhasäätiö).

A-killan Etna-työ toimii ainoastaan Tampereella ja on tarkoitettu tamperelaisille naisille. Etnan kaltainen palvelu olisi syytä viedä myös muihinkin Suomen kaupunkeihin, sillä naisille suunnatuilla matalankynnyksen palveluilla olisi varmasti tarvetta myös muuallakin Suomessa.

Jäin vielä pohtimaan, että mitkä olivat olleet naisten elämässä käännteentekeviä hetkiä, tahoja tai asioita, jotka auttoivat heitä pääsemään asunnottomuudesta. Kaikkien haastateltavien kertomuksissa ei tätä asiaa tullut ilmi ja mielestäni tässä olisi hyvä jatkotutkimuksen aihe. Käytännön kokemukset asunnottomuutta kokeneilta naisilta, voisivat olla apuna asunnottomuuden ehkäisemisen ja poistamisen suunnittelutyössä.

LÄHTEET

Aho, S. 1996. Lapsen minäkäsitys ja itsetunto. Helsinki: Oy Edita Ab.

Alppivuori, K. 2018. Koontia asunnottomuutta käsittelevistä tutkimuksista, artikkeleista ja toimenpideohjelmista – julkaisujen sisältöä ja tuloksia. <https://asuntoensin.fi/assets/files/2018/10/ASUNNOTTOMUUSTUTKIMUSKOO NTI-2018-Alppivuori.pdf>

Asunnottomat 2017. ARA Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus. Selvitys 1/2018, liite 1. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017\(46192\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2017(46192))

Asunnottomuus Suomessa 1987-2019. Taulukko. Asumisen rahoitus ja kehittämiskeskus. Selvitys 2/2020. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019\(54960\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2019(54960))

Asunnottomuus Suomessa. 2017. Y-säätiö. Viitattu 27.5.2020. <https://ysaatio.fi/asunnottomuus-suomessa>

Culhane, D., Granfelt, R., Knutagård, M., Pleace, N. 2015. The Finnish Homelessness Strategy. An International Review. Ministry of the Environment. Helsinki.

Granfelt, R. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.

Haahtela, R. 2015. Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja.

Jylhä-Natri, H. 2015. Luovan toimijuuden jäljillä. Hahmotela ikääntyneen muistisairaana luovan toimijuuden kehyksistä hoivakoti Paatelan muistelutyöpajoissa. Jyväskylän yli-opisto. Pro Gradu-tutkielma.

Keltikangas-Järvinen, L. 2017. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.

Koivula, U & Udd, A. 2013. Tutkimusotteista ja tyypeistä. Materiaalit & esimerkkiaineistot. Tampereen ammattikorkeakoulu. Pdf-tiedosto.

Mielenterveystalo. Toivo – Kriisistä selviytymisen oma-apuohjelma nuorille. Osio 7: Minäkuva ja kriisin aiheuttamat muutokset. Viitattu 18.1.2021. https://www.mielenterveystalo.fi/nuoret/itsearviointi_omaapu/omaapu/toivo/Pages/osio_7.aspx

- Miettunen, K. 2014. Muistelu historiantutkimuksen haasteena ja mahdollisuutena. Tampere University Press.
- Nyyti ry. Itsetunto. Viitattu: 6.1.2021. <https://www.nyyti.fi/opiskelijoille/opielamantaitoa/itsetunto/>
- Oikeusapu. 2018. Talous- ja velkaneuvonta. Maksuhäiriömerkintä. https://oikeus.fi/oikeusapu/fi/index/talous_ja_velkaneuvonta/ylivelkaantumisen/maksuhairiomerkinta.html
- Saari, J. 2015. Huono-osaiset: Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki. Gaudeamus Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Sininahasaatiö. NEA - Nais erityisyys asunnottomuustyössä. Viitattu 3.2.2021. <https://www.sininahasaatio.fi/toimintamme/asumisen-tuki-ja-neuvonta/nea-nais erityisyys-asunnottomuustyossa/>
- Sosiaalipalvelut. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 6.1.2021. <https://stm.fi/sosiaalipalvelut>
- Stenberg, I. 1987. Eri ikäisten naisten minäkuva ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä. Helsinki: Yliopistopaino.
- Stenius-Ayoade, A., Haaramo, P., Erkkilä, E., Marola, N., Nousiainen, K., Wahlbeck, K., & Eriksson, J. G. 2017. Mental disorders and the use of primary health care services among homeless shelter users in the helsinki metropolitan area, finland. BMC Health Services Research.
- Synovec, C. 2020. Homelessness. Work (Reading, Mass.) Vol. 65. Viitattu 12.1.2021. <https://content.iospress.com/download/work/wor203099?id=work%2Fwor203099>
- Tieteen termipankki. 2015. Kasvatustieteet: minäkuva. Viitattu 25.5.2020. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:minakuva>
- Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vernerin. Identiteetti, minäkuva ja itsetunto. Viitattu 18.1.2021. <https://verneri.net/yleis/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto>

Viljanen, A. 2003. Lukiolaisen nuoren minäkäsityksen ja itsetunnon tukeminen ohjauksen avulla. Kasvatustieteiden tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos. Jyväskylän yliopisto.

Yen, I.H & Syme S.L. 1999. The Social Environment and Health: A Discussion of the Epidemiologic Literature. Annual Review of Public Health. Viitattu 12.1.2021.

<https://www.annualreviews.org/doi/pdf/10.1146/annurev.publhealth.20.1.287>

9 LIITTEET

Liite 1. Saatekirje

Kutsu haastatteluun

Onko sinulla kokemuksia asunnottomuudesta? Olisitko valmis kertomaan omista kokemuksistasi opinnäytetyötä varten?

Olen sosionomiopiskelija Krista Keski-Rauska Tampereen ammattikorkeakoulusta Tampereelta. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Tampereen A-killan Etna-työn kanssa.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää asunnottomuutta kokeneiden naisten kokemuksia asunnottomuudesta, ja kokemusten vaikutuksia minäkuvaan. Tavoitteena on saada vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- Millaisia kokemuksia sinulla on asunnottomuudesta?
- Miten kuvailisit minäkuvaasi ennen asunnottomuutta?
- Miten kuvailisit minäkuvaasi asunnottomuuden aikana?

Minäkuvaan liittyvissä kysymyksissä on tarkoituksena käyttää muistelun menetelmää. Toivoisin, että haastatteluun tullessasi ottaisit mukaasi kuvan/kuvia itsestäsi ajalta ennen asunnottomuutta sekä sen aikana/tai sen jälkeen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuoda ilmi ja tehdä näkyväksi naisten kokemuksia asunnottomuudesta, ja tutkia kuinka kokemukset vaikuttavat naisen minäkuvaan.

Haastattelu järjestetään yksilohaastatteluna sovittuna ajankohtana toukokuun–kesäkuun 2020 aikana. Haastattelu voidaan toteuttaa esimerkiksi Etnan tiloissa, tai muussa haluamassasi paikassa. Aikaa haastatteluun varataan noin tunti.

Haastattelussa sinulta saatua tietoa käsitellään luottamuksellisesti, haastattelujen aineisto kerätään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Opinnäytetyössä ei esiinny tietoja, joiden perusteella sinua voisi tunnistaa.

Olisin erittäin kiitollinen, jos voisit ottaa osaa haastatteluun. Ota yhteyttä sähköpostiini tai Etnan työntekijöihin, mikäli voit osallistua haastatteluun.

Ystävällisin terveisin
Krista Keski-Rauska
krista.keski-rauska@tuni.fi

Liite 2. Haastattelurunko

Haastattelurunko

Minäkuvalla tarkoitetaan yksilön käsitystä omasta itsestään, siitä kuka ja millainen minä olen. Tällä tarkoitetaan sitä, miten ihminen asennoituu itseään kohtaan. Minäkuvalla tarkoitetaan myös sitä, mitä ajattelee omista piirteistään ja käyttäytymisestään.

Minäkuva sisältää ihmisen menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden yhdistettynä hänen arvoihinsa, asenteisiin, ja tunteisiinsa.

Minäkuva voidaan jakaa erilaisiin ulottuvuuksiin, mutta tässä haastattelussa tarkastelemme yleistä minäkuva. Yleinen minäkuva on todellinen, henkilön tiedostama käsitys siitä, millainen minä olen.

1. Taustatiedot

-Ikä

2. Kokemuksia asunnottomuudesta

-Millainen oli elämäntilanteesi asunnottomuuden alkaessa?

-Millaista arkesi oli asunnottomana?

3. Minäkuva

-Miten kuvailisit käsitystä itsestäsi ennen asunnottomuutta?

-Miten kuvailisit käsitystä itsestäsi asunnottomuuden aikana?